

AIMÉ CÉSAIRE

Aimé Césaire, ki se je rodil leta 1912 na otoku Martinique, je eden največjih črnih pesnikov današnjega časa, če ne mogoče kar največji. Njegova zavest je zavest tistega rodu, ki so ga preselili iz srca Afrike na Antilsko otočje. Sam se na kratko predstavi takole: »Moj priimek: užaljenec; moje ime: ponižanec; moj stan: upornik; moja starost: starost kamene dobe.« Ko se je zavedel svojega poslanstva, in sicer poslanstva človeka, ki se mora boriti za svobodo svojega ljudstva, se je vrgel v politiko. Bil je dolgo poslanec v francoski narodni skupščini in dolgo profesor svojega ljudstva. Doslej je objavil šest pesniških zbirk, izšlo pa je tudi že več knjig o njem.

Njegov literarni pojav je celo v okviru sodobne francoske književnosti dokaj nenavaden. (Štejejo ga med največje sodobne francoske pesnike.) André Breton je rekel o njem, da je »blazna zvezda francoske poezije«. Nadrealizem mu je pomagal, da se je znebil tradicionalnega jezika francoskih kolonizatorjev ter si izmislil novo francoščino, francoščino, s katero je moč razkrinkati ljudi, ki ta lepi jezik zlorabljajo za laži. Sartre pravi v svojem eseu »Črni Orfej« med drugim tole: »Césaire ne razbija vse kulture, temveč samo belo kulturo; to, kar glasno izraža, ni želja po vsem, temveč so revolucionarna hrepenenja zatiranega črnca; to, česar se dotika v svojih lastnih globinah, ni duh, temveč neka stvarna in določena oblika človečnosti. In tako lahko v njegovem primeru govorimo o angažirani in celo usmerjeni avtomatični pisavi, a ne zato, ker se vlije včasih vanjo misel, temveč ker besede in podobe nenehno uvajajo v življenje zmeraj isto vročo obsedenost.«

R. V.

KRONIKA

KNJIŽEVNOST

VLADIMIR KAVČIČ, OD TU DALJE. Pričujoča knjiga Vladimira Kavčiča,* že sedma enota njegove knjižne bibliografije, se razlikuje od dosedanjih predvsem po svoji stilni fakturi, se pravi po tistem elementu literarnega dela, ki da le-temu njegovo dokončno umetniško podobo; problem, ki ga zastavlja, pa je navzoč že v Kavčičevih prejšnjih delih, predvsem v romanu Tja in nazaj, kjer je osrednja oseba prav tako Dimitrij, junak našega romana. Ravno zategadelj verjetno ni pretirana trditev, da je v bistvu problemsko območje Dimitrija tako v idejnem kakor tudi v psihološkem smislu tisto, ki Kavčiča pisateljsko najbolj vznemirja, z drugimi besedami, tisti problemski kompleks, ki mu hoče dati pisatelj v našem konkretnem hic et nunc mesto, ki mu pripada.

Zgodba romana je v bistvu preprosta, brez posebnih dramatičnih zapletov. Dimitrija, ki še vedno služi »veliki stvari«, napotijo v mesto, kjer se zaposli v Ustanovi, ki bo vsa njegova hotenja in prizadevanja pravilno regulirala in usmerila. Vendar ves čas svojega dela Dimitrij samo odkriva zapleteni sistem

* Vladimir Kavčič, Od tu dalje. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1964.

njenega delovanja, spoznava nekatere vplivne osebnosti tega sistema in njegovo do kraja zbirokratizirano funkcioniranje. Šele na koncu dobi proste roke, kar zadeva uresničitve njegove zamisli »vélike stvari«, takrat pa tudi uvidi, da je za Ustanovo ta »vélika stvar« samo še beseda, pojem, in da v tem okviru ni nobenih možnosti za njeno uresničitvev. To ga tudi napoti k odločitvi, da bo raztrgal vse oklepe, ki prebivavcem mesta (alias uslužbencem Ustanove) prikri-vajo bistvo »vélike stvari«, da jim bo skušal prikazati ves njen človečnostni pomen in namen. Ko to stori, ga njegovo okolje, ki pa ravno te demitizacije noče, kaznuje in vrže v reko. Dimitrij se reši na drugi breg te reke, ki je tudi simbol za drugo, antipodno plat življenja, in »od tu dalje« drži njegova pot v prihodnost.

Treba je priznati; snov, ki se v marsičem dotika naše stvarnosti, še več, ki precejkrat posega prav v njeno bistvo in jo razgalja z nekajkrat izredno zanimivo in prenicljivo intelektualno ostrino in s precejšnjim nonkonformizmom. Kajti vse te čudne peripetije, vsi ti izredno zapleteni in drug iz drugega se porajajoči organizacijski, strukturalni odnosi v Ustanovi oziroma mestu samem, ki jih Kavčič prikazuje v svoji knjigi, so večkrat simboli za deformacije našega življenjskega sistema, v njih lahko dejansko zaslutimo tiste problematične pojave našega časa, ki nas s svojo nenehno navzočnostjo tako zelo tarejo in tiščijo. Ves zapleteni kompleks medsebojnih razmerij okrog Ustanove in okrog njene resnične dejavnosti, okrog pojma »vélike stvari« itn. itn. se je gotovo porodil iz sicer subjektivnega, vendar globlje, pod zunanji videz segajočega in ostró analitičnega občutja našega časa in s tega stališča je Kavčičeva knjiga pogumno in pošteno pisateljsko dejanje.

Nekolikanj bolj problematični, a zato z bistvom književne umetnosti mnogo bolj povezani pa so literarni prijem, s pomočjo katerih Kavčič obdeluje oziroma oblikuje svojo snov. S tem mislim predvsem na to, kar je bilo povedano že v uvodu, ne glede na avtorjeva prejšnja dela skoraj kontrarno stilno podobo romana *Od tu dalje*. Stilna komponenta tega dela se je namreč v nasprotju z dosedanjim Kavčičevim realizmom (resda nekoliko požlahtnjenim) spremenila v (kot so že omenili nekateri kritiki) kafkovstvo, transformirala se je ne toliko v ekspresionizem, marveč prej v nadrealizem, ki zares izhaja prav iz Kafkovega literarnega opusa, predvsem iz njegovega *Procesa*. Pri tem niti ne mislim toliko na podobnost v razpostavitvi posameznih oseb dela (če vzamemo za primer samo Tilly, osebo, ki je po svoji funkciji močno podobna dvolični odvetnikovi tajnici Leni iz *Procesa*), ampak na celotno stilno zasnovo teksta. Že mesto samo, pa tudi Ustanova, je brez dvoma neka nadkrajevna in nadčasovna, skratka, nadrealna celota, kot je mogoče opaziti pri mestu, v katerem se razpleta dogajanje *Procesa*, oziroma še bolj pri sodišču, ki sodi Josefu K. Tudi Dimitrijeva eksekucija močno spominja na smrt Josefa K., čeprav navajanje vseh teh paralel nikakor nima namena obdolžiti Kavčiča kakršnegakoli posnemanja Kafke, marveč skuša samo opozoriti na včasih malce preizrazito sorodnost ali celo podobnost med obema tekstoma oziroma med obema avtorjema. Ta sorodnost velja namreč tudi za pripovedni stil sam, ki je dosledno suh, stvaren, miselno orientiran, brez kakršnihkoli lirično-meditativnih ekskurzov, ki bi to stilno skrajnost nekoliko zmehčali. Namesto tega pa razbija Kavčič celovitost stilne podobe svojega teksta z nekaterimi neumestnimi grotesknostmi, izmed katerih je vsekakor najhujša opis hrane Dimitrija in njegovega sostanovavca Žorža, ki se hranita samo z zeljnatimi listi

in kruhom. Kljub temu, da je ta omemba na prvi pogled nepomembna, pa glede na celoto deluje na bravca silno neokusno in zbanalizira nehoti osrednji namen knjige. In podoben je tudi dialog, ki zavoljo predoslednega uporabljanja suhega, stvarnega stila večkrat zaide na rob banalnosti, kar knjigi vsekakor ni v prid. Nekatera mesta pa so nasprotno napisana zelo prepričljivo, s pristno pisateljsko invencijo ter s svojo pošastno grozljivostjo odlično podpirajo osnovno idejo romana: navedimo za primer samo opis drvenja načelniških avtomobilov po mestnih cestah ali pa prizor s psi, ki stražijo Tillyjino hišo.

Morebiti največja pomanjkljivost romana pa so človeško izredno nejasno, neprepričljivo slikane osebe oziroma značaji. S tega vidika je najbolje orisan Dimitrij, ki je poleg epizodista Stenovica, imenitnega portreta birokratskega načelnika, orisanega s pomočjo zelo funkcionalnih grotesknih prvin (tu je grotesknost na mestu), še najbolj celovita oseba. Verjetno je iskati vzrok temu v pisateljevi notranji povezanosti s svojim junakom, ki je razvidna na več mestih, pa tudi v tem, da si pisatelj v skladu z idejo dela ukvarja predvsem z miselnim razvojem svojega junaka — ta razvoj je za tekst seveda mnogo pomembnejši od njegovih čustvenih odnosov do Dunje, ene izmed glavnih oseb romana Tja in nazaj, ki se tu pa tam še pojavi tudi v pričujočem tekstu, še bolj pa do Danuške, gotovo najbolj slabotno in nejasno zastavljene osebe v vsem delu. Nasploh pa se skuša Kavčič čim bolj izogibati čustveni komponenti v značajih svojih oseb, kar je seveda spet na škodo življenjskosti in prepričljivosti le-teh, kajti njegove osebe, žal, niso ljudje iz mesa in krvi, marveč prej neke vrste silhuetni simboli določenih splošnih pojmov. Prav to pomanjkanje človečnosti dimenzije v Kavčičevih značajih povzroča, da izzvani konec romana, kjer popelje Mož brez obraza Dimitrija v novo življenje, nekoliko neprepričljivo. In to je tudi tista pomanjkljivost, zavoljo katere Od tu dalje še ni prava literatura. Pristni človeški odnosi med osebami so vse premalo utemeljeni in determinirani, čustveno življenje teh ljudi je s pisateljeve strani preveč zanemarjeno in prav zato Kavčičevi junaki niso ljudje scela, marveč samo lutke v službi avtorjeve ideje oziroma avtorjevega namena.

Po problemski vznemirljivosti pomeni torej Kavčičev najnovejši roman Od tu dalje zanimivo novost v literarnih prizadevanjih srednje slovenske pisateljske generacije, vendar je to zagotovo branje, dostopno »tako imenovanemu elitnemu« krogu bravcev, kot je ugotovil Matjaž Kmecl. Z literarnega aspekta pa pomeni skrajnost, ki je zanimiva, vendar ne more biti trajna in do kraja izrečena oblika literarnega ustvarjanja. Zdi se, da naslov knjige parafrazira tudi nadaljnje pisateljsko delo Vladimira Kavčiča: od tu dalje vodi pot v pravo, resnično literaturo.

Borut Trekman

OB DRUGI PESNIŠKI IZDAJI JANEZA OVSCA. V slovenski poeziji preteklih in sedanjih dni so številna pesniška imena, ki jih iz njihovega ustvarjalnega toka niso dvignili nobeni zunanji, za poezijo sekundarni momenti, čeprav po estetski strani ne zaostajajo za popularnimi imeni. Usojena jim je bila in jim je še vloga tihih sopotnikov, brez katerih čas ne bi imel tako polnega kolorita. Ti avtorji so povsem odvisni od svoje notranje moči, ki je lastna samotarjem, je pa to tudi edino, s čimer se morejo potegovati za prostor